

Algemene introductie Vrouw- en geloofbeweging (1993)

Sieth Delhaas

Lezing voor de Raad voor Overheid en Samenleving van de Nederlands Hervormde Kerk, 7.6.1993 te Leidschendam

Geachte dames en heren,

Ter ondersteuning van de algemene introductie van de vrouw-en-geloofbeweging, waarvoor ik vanavond ben uitgenodigd, heb ik u een overzicht gegeven van die beweging over de jaren 1968 tot 1989. Dit overzicht is afkomstig uit een boekje dat ik in 1992 heb geschreven ter gelegenheid van het afscheid van mevrouw Anneke Stokvis, die van 1977 tot 1991 studiesecretaris van de sectie de vrouw in kerk en samenleving van de Raad van Kerken is geweest.

Het is natuurlijk onmogelijk om in de korte tijd die vanavond beschikbaar is die hele ontwikkeling recht te doen. Daarom heb ik ervoor gekozen vanuit drie invalshoeken wat informatie te geven, waarna u eventueel verdere onderbouwing kunt vinden in lectuur over de beweging die overvloedig aanwezig is.

In de eerste plaats wil ik u laten horen hoe deze beweging in de kerkgeschiedenis kan worden gezien. Daarna wil ik u op een aantal onderdelen attenderen van de beweging en de ontwikkeling in relatie met de kerken daarin.

Tenslotte geef ik mijn visie op de plaats van de vrouw-en-geloof- beweging als vrouwenkerk.

Als u naast het jaartal 1968 onder de kolom Worldcouncil of Churches ziet staan 'Womendesk', dan is het niet zo, dat dat vrouwenbureau zomaar uit de lucht is komen vallen. Of dat dat vrouwenbureau er juist in die jaren zestig is gekomen, omdat er toen in heel Europa revolutionaire tendensen waren.

Eerder kunnen we zeggen: het moment was daar dat de beurt aan vrouwen was om met haar emancipatie ernst te maken. En daarmee kun je de vrouw-en-geloofbeweging, de beweging die voortgekomen is uit de feministische theologie, plaatsen in de traditie van de kerkgeschiedenis.

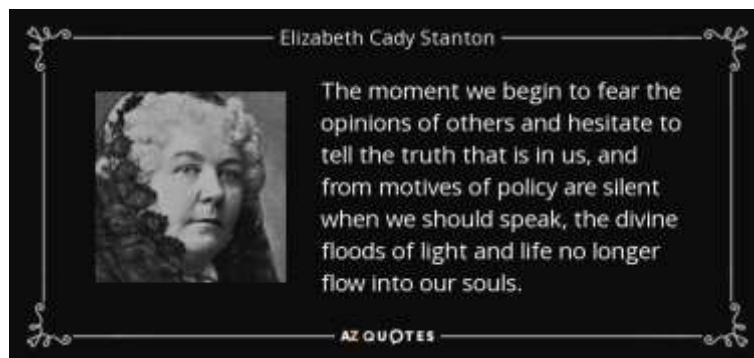
Toen Luther in 1517 zijn stellingen schreef, waren die het resultaat van een lang proces van kritiek op zijn kerk. Zijn kerk verdroeg die kritiek niet en wees hem de deur en met hem vele gelovigen die door de jaren heen in dat proces van onthechting van de moederkerk waren meegegroeid. Maar de crisis in de kerk was niet alleen een geloofskwestie, het was evengoed een teken van diepgaande maatschappelijke veranderingen, een gezagskwestie, waar mensen zeggenschap over hun eigen leven wilden.

Zulke uittochten uit de kerk zijn er meer geweest: als gevolg van het verlichtingsdenken, als gevolg van de maatschappelijke veranderingen in de maatschappij in de negentiende eeuw

waar arbeiders hun mondigheid opeisten en de kerken kozen voor het kapitaal in plaats van voor de arbeiders. Tijdens het derde kwartaal van de twintigste eeuw heeft de kritische houding die vrouwen - en als ik zeg vrouwen dan gaat het hier om feministische vrouwen – aannemen tegenover de kerken, eveneens alles te maken met veranderingen in gezagsverhoudingen en diepgaande maatschappelijke conflicten.

Hun zich onttrekken aan het gezag van een door mannen gedomineerde kerk en theologie heeft dan ook al een proces van een eeuw achter de rug. Waar het verschijnsel duidelijk al trekken heeft van feminisme, speelde het zich af in de Verenigde Staten van Amerika. Ik wil u iets van die voorgeschiedenis vertellen.

Welgestelde vrouwen gingen zich in de jaren veertig van de vorige eeuw vanuit hun christelijke overtuiging inzetten voor de bevrijding van de zwarte slaven in hun land. Daarvoor hielden zij lezingen om hun landgenoten van het onmenselijke van dit bedrijf te overtuigen. Deze vrouwen behoorden voornamelijk tot de beweging van de Quakers. In die beweging is de man/vrouwverhouding een gelijkwaardige. Deze vrouwen kwamen echter tot de ontdekking dat, wanneer zij in gemengde gezelschappen, dus van vrouwen én mannen optraden, mannen haar het woord ontnamen. Vrome mannen herinnerden haar eraan, dat door het gedrag van Eva in het paradijs de zonde in de wereld was gekomen en dat de vrouw daarom in het openbaar had te zwijgen. Zij illustreerden hun woorden met behulp van Bijbelteksten. Uit de brieven van Paulus en Petrus werden die uitspraken nog een bekrachtigd.

Deze Quakervrouwen die intellectueel zeer goed ontwikkeld waren, kwamen in hun strijd voor de zwarte slaven tot de ontdekking, dat zij in hun relatie tot mannen – ook al waren die mannen vaak minder goed intellectueel ontwikkeld dan zij zelf – evengoed slaven waren. Vrouwen uit zowel Amerika en Engeland hebben daarop gereageerd met de oprichting van een internationale vrouwenbeweging, het schrijven van artikelen en door een commentaar te schrijven op de bijbel, de zogenaamde *Woman's Bible*.¹ Zij hebben daarmee de basis gelegd voor feministische theologie.

Deze beweging, die in het begin van deze eeuw is weggeëbd, is in de VS opnieuw tot leven gekomen in de zestiger jaren van onze eeuw toen de zwarte burgerrechtenstrijd ontstond. Witte en zwarte vrouwen zetten zich toen samen in voor hun vrijheid binnen kerk en christendom omdat vrouwen nog steeds binnen de kerken niet aan het woord kwamen. Tijdens het Internationale Jaar van de vrouw in 1975, uitgeroepen door de Verenigde Naties en de Assemblee van de Wereldraad van Kerken in datzelfde jaar, hebben vrouwen uit de hele wereld hun specifieke manier van onderdrukt zijn in die vergaderingen aan de orde gesteld en vandaaruit is de feministische theologie over de wereld verspreid en manifesteert zij zich sindsdien in allerlei vormen en bewegingen.

Dat de weg van feministische theologie via de Wereldraad van Kerken (WvK) loopt is niet zo vreemd. Al vóór de eerste oprichtingsbijeenkomst van de Wereldraad in 1948 is er hier in

¹ Stanton, E. Cady, *The Woman's Bible*, (Seattle 1980, VI)

Nederland, in Baarn een internationale vrouwenbijeenkomst geweest, waaruit aanbevelingen voor de algemene vergadering van de Wereldraad zijn gekomen. Die aanbevelingen waren in termen geformuleerd overeenkomstig de mentaliteit van die jaren: minder kritisch dan de bewoordingen waarin dat de laatste vijftien jaar is gebeurd, maar in de aard van de zaak was de kritiek dezelfde. Toen, bij de oprichting en de jaren daarna, is er beleefd naar vrouwen geluisterd, maar met de kritiek is nauwelijks iets gebeurd.

Dertig jaar later is de discussie in de Wereldraad in 1975 vooral beïnvloed door de vrouwenconferentie in 1974 in Berlijn, georganiseerd door de Womendesk in Genève die de uitdagende titel *Sexisme in de jaren zeventig* had gekregen. Mevrouw Mia de Vlieger ging voor de Hervormde Vrouwendienst naar Berlijn en naar aanleiding van haar rapportage en op aandringen van de St. Willibrordvereniging, het adviesorgaan van het Nederlands Episcopaat inzake Oecumene, heeft de Raad van Kerken besloten de Werkgroep – die enkele jaren later een Sektie werd – de Vrouw in Kerk en Samenleving (VKS) op te richten. Daarmee het voorbeeld volgend van Genève van de Womandesk.

Ik heb aan het begin van mijn lezing een onderscheid gemaakt: als ik spreek van kritische vrouwen dan gaat het niet om alle vrouwen binnen de kerken, maar om feministische vrouwen die zich aangesproken voelen door feministische theologie. Ik wil in enkele zinnen en zeer vereenvoudigd zeggen wat de term feminisme in verband met theologie wil zeggen.

Theologie is, simpel gezegd: nadenken en praten over god, het goddelijke; in feministische theologie gebeurt dit door vrouwen, die zich bewust zijn van de specifieke plaats die vrouwen in onze cultuur en in de christelijke godsdienst innemen; d.w.z. een ondergeschikte plaats die bepaald wordt door haar sekse.

Feministische theologie is niet voorbehouden alleen aan die vrouwen die een academische opleiding hebben gevolgd, maar voor alle vrouwen die nadenken over god/het goddelijke, religiositeit en spiritualiteit.

De ontwikkeling van feministische theologie (f.t.) In Nederland is tweeledig geweest:

a. scholing van vrouwen aan de basis waarin vooral het vormingscentrum Kerk en Wereld jarenlang een zeer belangrijke rol heeft gespeeld. In de loop van die tijd is die vorming ook door andere centra overgenomen en hebben onder andere door de inzet van prof. Catharina Halkes in Nijmegen, de theologische opleidingen f.t. In hun pakket opgenomen.

b. de initiatieven van vrouwen om binnen de kerken aandacht te krijgen voor hun ervaringen, ideeën en kritiek en waar die niet – of niet snel genoeg – werden gehoord of gehonoreerd, zijn er structuren ontwikkeld die naast de kerkelijke organen een eigen leven zijn gaan leiden, of na jaren toch geïntegreerd zijn in kerkelijke structuren.

Maar er is nog een derde beweging: die van buiten onze eigen cultuur naar Europa toekwam, onder andere via de Wereldraad. Dat is het contact met en de inbreng vanuit de Derde Wereldlanden. Je zou kunnen zeggen dat de beweging van de witte vrouwen die zich in

Amerika inzetten tegen de slavernij en zo hun eigen onderdrukking ontdekten en hun strijd legitimeerden, zich herhaalde in onze tijd.

Mevrouw Stokvis, die vanuit haar plaats in de sectie Vrouw Kerk en Samenleving (VKS) gedurende de eerste twaalf jaar als een katalysator heeft gewerkt, vertelt dat haar bezoek aan de WR-conferentie *Human Rights and Mission* in 1979 buitengewoon belangrijk is geweest voor het verstaan van haar werk als studiesecretaris. Op die conferentie ontmoetten niet alleen vrouwen elkaar die door hun kerken waren afgevaardigd, maar er waren ook vrouwen die zelf slachtoffer waren van geweld op allerlei gebied: seksueel geweld, politiek geweld, martelingen. Tegelijkertijd waren er vrouwen die hulp verleenden aan deze vrouwen en werkten in Blijf-van-mijn-lijfhuizen in Australië en Engeland. Daar ook lieten vrouwelijke religieuzen zich horen die werkten in de Filippijnen en zelf werkten aan de bewustwording van Filipijnse vrouwen en

demonstraties organiseerden tegen de bulldozers, die alweer nieuwe terreinen wilden ontginnen om er fabrieken te bouwen voor de multinationals. Wat nooit eerder was gebeurd in kerkelijke vergaderingen, bij monde van de slachtoffers zelf, kwam de onmiddellijke lijfelijke pijn en het lijfelijke verzet op tafel.

Deze methode van onmiddellijke confrontatie en ontmoeting met de problemen is de methode die tot nu toe nog steeds wordt gebruikt in de vrouw-en-geloofbeweging in Nederland. Een goed voorbeeld daarvan is de treurige weg die veel bijstandsvrouwen in de loop van de jaren tachtig op kerkelijke vergaderingen en gemeenteavonden hebben willen afleggen, omdat kerkmensen vaak in kringen verkeren waar men geen weet heeft of had van het bestaan van bijstandsvrouwen.

Vanuit die directe confrontatie ontstaat kennis en solidariteit.

De voorbeeldfunctie die van de WR-conferentie *Human Rights and Mission* uitging, is dat als de kerk op zo'n manier luistert naar slachtoffers en mensen die solidair met hen zijn, dat die kerk dan niet een gesloten gemeenschap is, waarin men alleen maar over het evangelie spreekt, nee daar werd ervaren hoe een gemeenschap open behoort te zijn naar mensen die bezig zijn met gerechtigheid en met mensen die slachtoffer zijn.

Mevrouw Stokvis is als vrouw, die van de Raad van Kerken de opdracht had de vrouw-en-geloofbeweging in Nederland op te zetten en te coördineren, ook teruggekomen met een verwijt van de zogenaamde derde-wereldvrouwen aan de zogenaamde eerste-wereldvrouwen. Zij verweten hen hun onwetendheid. Ze zeiden: 'Jullie weten niets. Jullie zijn je politiek absoluut niet bewust van je situatie. Wij willen dat jullie weten'.

Dit verwijt is in de vrouw-en-geloofbeweging een soort nieuw geweten geworden dat zich vormt, langzaam, veel te langzaam soms, maar in sommige kringen is het toch een leidraad geworden en daarvoor hebben alweer de bijstandsvrouwen vooral de aanzet gegeven.

Eigenlijk ben ik al aan het tweede punt van mijn uiteenzetting begonnen als het gaat over de ontwikkeling van de beweging en de relatie met de kerken, nu ik een paar keer de bijstandsvrouwen heb genoemd. Uit het contact met en de bijstandsvrouwen is ontstaan het project kerkvrouwen/bijstandsvrouwen waarin uw raad, ook dankzij de inzet van enkele mannen, een fors aandeel heeft.

Anders is het gelopen met het pastoraat aan vrouwen. Omdat ik daar zelf ruim tien jaar intensief bij betrokken ben geweest, en dit nog steeds een heikel punt is, wil ik daar op in gaan als voorbeeld van de vrouw-en-geloofbeweging in relatie tot de kerken.

Vanuit deze vorm van theologiseren door vrouwen is in Nederland sinds 1979 een begin gemaakt met vormen van vrouwenpastoraat. Pastoraat van vrouwen aan vrouwen. Het bleek aan het eind van de jaren zeventig, toen meer en meer huwelijken werden ontbonden, maar ook in verband met de totale relatie tot de kerkelijke gemeenschap, dat vrouwen t.a.v. het pastoraat heel andere ideeën en verwachtingen hadden dan de kerken – pastores, ouderlingen en kerkordes – beloofden en in praktijk brachten. Ik maakte in die jaren deel uit van een groepje vrouwen die vanuit feministisch-theologische scholing en vorming een enquête hebben gehouden over vrouwen en pastoraat in opdracht van de Raad van Kerken in Nederland. Dat onderzoek heeft opzienbarend materiaal opgeleverd over onderwerpen als:

- verwachtingen en beleving van het huwelijk, seksualiteit
- seksualiteit
- trouw
- jezelf durven zijn in een relatie
- de rol van de kerk²

Uit het boekje dat ik daarover heb mogen samenstellen, blijkt dat vrouwen, variërend in leeftijd van 20 tot 70 jaar, hun eigenheid als mens moesten verbergen omdat zij zich als vrouw in een door de samenleving en godsdienst van en voor haar gevormd patroon diende te gedragen. Binnen relaties was er heel vaak iets mis en ging er ontzettend veel mis, maar er werd nooit over gesproken.

Toen wij 85 van de 100 zeer gericht uitgezette enquêteformulieren terugkregen, waren er aan de vragenlijsten soms meer dan tien vol geschreven vellen toegevoegd. Het doorlezen daarvan was zeer emotioneel en wij vroegen ons af of er nog wel één relatie in Nederland deugde. Uit de verhalen van vrouwen bleek dat, als problemen in relaties toevallig eens naar buiten kwamen en de kerk er aan te pas moest komen, in welke vorm of persoon dan ook, dan ervoeren vrouwen op een zeer enkele uitzondering na, steeds dat er met haar positie als vrouw geen rekening werd gehouden. Dat zij zich steeds moest aanpassen aan het bestaande rolpatroon en dat hulpverlening in feite betekende: zich aanpassen aan de bestaande orde die door mannelijke beleidsmakers en ideeënvormgevers door de

² Delhaas, Sieth, *Vrouwen spreken zich uit over huwelijk, relaties en pastoraat. Een blikopener* (Amersfoort/Voorburg 1982)

eeuwen zijn gemaakt, die absoluut niet aansloten bij hedendaagse verhoudingen en de belevingswereld van vrouwen.

Vanuit het resultaat van deze enquête hebben wij vanuit de vrouw-en-geloofbeweging twee dingen gedaan:

- wij hebben gesprekken aangevraagd met de diverse kerken om te pleiten voor vormen van vrouwenpastoraat omdat het bestaande pastoraat absoluut niet aansloot bij de positie, noden en verlangens van vrouwen;
- met een aantal vrouwen werkzaam bij het PSVG en de KSBR, de protestantse en de katholieke bureaus voor seksualiteit en relaties, is er een werkgroep gevormd voor vrouwenpastoraat.

Vanuit die groep hebben wij door de jaren tachtig heen aan grote aantallen vrouwen cursussen gegeven en hen getraind voor situaties uitlopend op vrouwenpastoraat. (verwijzen naar de Blikopener, pag. 90).

Het contact met de Kerken daarentegen liep stroef of lukte helemaal niet, omdat de kerkleiding de inhoud van het boekje meestal veel te v er gaand vond en dus voorbij ging aan de uitspraken van vrouwen zelf.

Ik heb in die tijd samen met een vertegenwoordigster van de PSVG vanuit de werkgroep vrouwenpastoraat, die aan de sekte VKS was verbonden, die gesprekken gevoerd onder andere met de Raad voor de Herderlijke Zorg en de Raad voor het Gezin, samen met de Gereformeerde Deputaten. Die gesprekken zijn in 1987 door ons afgebroken omdat de gesprekspartners destijds absoluut het belang en de noodzaak van onze activiteiten ontkenden met de opmerking dat het allemaal wel meeviel. Maar het zag er ernstiger uit dan wie dan ook kon vermoeden.

Zoals u weet kwam door het werk van de vrouwenbeweging aan het begin van de jaren tachtig langzamerhand een overstelpende hoeveelheid verhalen los van incest-overlevenden. Binnen het godsdienstig kader hadden Annie Imbens en Ineke Jonker daarover al in 1985 een boek geschreven.³ Vanuit de vrouw-en-geloofbeweging en de feministische theologie is het pastoraat aan incest-overlevenden onmiddellijk opgepakt en is men opnieuw druk gaan uitoefenen op de kerken.

Na een jarenlang gevecht met de kerken om hen van de ernst van de verhalen te overtuigen en seksualiteit eindelijk ook eens binnen de godsdienst aan de orde te stellen, en dan vooral de onthutsende gevolgen van een negatieve benadering van de seksualiteit, wordt er sinds kort vanuit de drie grote kerken in samenwerking met het vrouwenpastoraat ook echt beleid gemaakt om incest-overlevenden bij te staan en adequate voorlichting en scholing te geven aan pastores en priesters.

Een andere vorm van onderling pastoraat is vanaf het eind van de jaren tachtig opgezet door vrouwen die een relatie hebben of hadden met een rooms-katholieke priester, de zogenaamde priestervriendinnen. Door de eeuwen heen zijn ook deze vrouwen het slachtoffer geworden van clericalisme en celibaat en hebben deze vrouwen moeten zwijgen en soms -of misschien wel meestal – onder de meest belabberde en rechteloze omstandigheden. Maar van de kant van de officiële kerk wordt dit nog steeds doodgezwegen.

³ Imbens, Annie en Ineke Jonker, *Godsdienst en incest* (Amersfoort 1985)

Ik spreek hier van relaties met allerlei verschillende kerken door elkaar omdat de christelijke feministische beweging vanaf het begin in haar wezen een oecumenische beweging is, die er van uitgaat dat vrouwen, doordat zij binnen kerken en theologie geen zeggenschap hadden, geen deel hebben aan kerkelijke scheuringen en twistpunten.

Om terug te komen op het pastoraat – en laten we hopen dat dit ongeveer het laatste is van de ellende – sinds eind vorig jaar is pas goed het misbruik door pastores en priesters van vrouwen uit hun gemeente of parochie aan het licht gekomen. De vrouw-en-ge-loofbeweging heeft ook hier weer het initiatief genomen en zij heeft vrouwen opgeroepen met hun verhaal naar buiten te komen zodat binnen de kerken deze misstanden kunnen worden aangepakt.

Het is al met al een treurige lijst die het resultaat is van de inhumane cultuurbepaalde machtsongelijkheid tussen mannen en vrouwen.⁴ Een machtsongelijkheid die zich uitstrekt tot in de verste uithoeken van alles wat met onze samenleving, onze godsdienst en onze werkelijkheid te maken heeft.

En dan kom ik bij het derde punt: de plaats van de vrouw-en-geloofbeweging als *vrouwenkerk*. Het woord vrouwenkerk is vanuit de feministische praktijk in Amerika overgenomen in Nederland. Vrouwenkerk is niet een aparte kerk voor vrouwen. In de Verenigde Staten zijn groepen vrouwen, vooral vanuit rooms-katholieke achtergrond, begonnen zich te oefenen in liturgie: in gebed, theologische reflectie en eredienst, gecombineerd met een transformerende sociale praktijk. Het accent ligt op de bevrijding van vrouwen in kerk en samenleving. In die bijeenkomsten worden vaak nieuwe rituelen ontwikkeld, die binnen de patriarchale liturgie zijn verwaarloosd: genezende riten bij of na seksueel geweld, na een abortus of een miskraam, afrondende liturgieën na echtscheiding of na het verlaten van een kloostergemeenschap of een ander belangrijk punt in het leven. Vrouwenkerk heeft in Nederland vorm gekregen onder andere in de ruimte die vrouwen voor zichzelf claimen dwars door de kerken heen.

Dan denk ik aan het netwerk vrouw-kerk-beleid op landelijk niveau, aan het feministisch netwerk vrouw, geloof en maatschappij Zuid Nederland waar theologes, beroepskrachten, vrijwilligers, religieuzen en kaderleden regelmatig binnen haar eigen groep bijeenkomen en eenmaal per jaar een studiedag beleggen, in de honderden plaatselijke vrouwen-en-geloof groepen in Nederland.

Maar vrouwenkerk heeft vooral vorm gekregen in de twee oecumenische vrouwensynodes van 1987 en 1992, waarin vrouwen naar de kerken, kerkelijke organen, maar ook naar de samenleving toe hun voorstellen en voorwaarden kenbaar hebben gemaakt.

Vrouwenkerk is voor talloze vrouwen die zich in de bestaande kerken niet meer kunnen vinden, omdat voor haar de grens van de toelaatbare tolerantie is bereikt, een alternatief. Een plek waar vrouwen haar eigen structuren scheppen. Dat kan zijn in de vorm van cursussen, gespreksgroepen, een opleiding, leesgroepen. Helaas zijn de erediensten, de liturgische vieringen dan vaak wel weggefallen, maar beter niets dan een viering waarin je niet wordt aangesproken.

Deze kerk-verlatende vrouwen vormen een andere groep dan die vrouwen en mannen die uit desinteresse de afgelopen jaren de kerken hebben verlaten en in het niets verdwijnen.

⁴ Komter, Aafke, *De macht van de vanzelfsprekendheid* ('s Gravenhage 1985)

Aan de andere kant heeft juist het bevrijdende licht dat feministische theologie, die tegelijkertijd een bevrijdingstheologie is, werpt op het religieuze, nieuwe mogelijkheden laten zien van de spirituele kant van het leven. Een kant die vanuit de kerken vaak onzichtbaar blijft.

Andere vrouwen gaan door die nieuwe theologie juist hoopvol verder binnen de oude kaders van kerk en christendom en proberen van binnen uit en met gebruikmaking van kerkelijke organen en instanties veranderingen aan te brengen. Veranderingen die niet alleen heilzaam zijn voor vrouwen, maar ook voor mannen als die ervoor open willen staan. Maar de vraag blijft hoe lang houden zij het vol als kerken niet wensen te luisteren.

Als u in het overzicht kijkt dat ik u heb gegeven van de vrouw-en-geloofbeweging in relatie tot de Wereldraad van Kerken, aan de linkerkant en de kerken aan de rechterkant dan is daar een hele mentaliteitsgeschiedenis in geschreven.

Als u mijn verhaal wilt gebruiken bij uw adviezen aan uw kerk, dan zou ik u in overweging willen geven eens na te gaan hoe het verloop is geweest binnen de Wereldraad in haar verhouding tot de vrouwenbeweging. En ook de vierde kolom, de kerken in haar relatie tot de vrouwenbeweging. Als u bijvoorbeeld kijkt naar pagina 93 bovenaan, dan ziet u staan: rooms katholiek, hervormd en gereformeerde kerken trekken financiën VKS in. Die intrekking heeft veel kwaad bloed gezet bij vrouwen. Dat bureau, die sekte, wordt nu betaald door de Remonstrantse kerken.

Het gevolg van de intrekking van die financiën is geweest

- a. dat het veel vrouwen duidelijk werd hoe de verhouding van de kerken in feite naar vrouwen toe is, en hoeveel vrouwen de kerken waard zijn, en
- b. dat een groep vrouwen in Rotterdam en omstreken in 1987 het Fonds voor de Zaken van Vrouw en Kerk heeft opgericht. (U ziet het links van de mededeling onder de kerken staan), en dat veel vrouwen nu een deel van of hun gehele kerkelijke bijdrage aan het fonds betalen om in eigen behoeften van de beweging te voorzien.

Wat meer naar beneden: Hervormd Evangelisch Beraad (HEB) financiert 't Spint te Deventer. Een centraal punt in Overijssel van waaruit allerlei cursussen en activiteiten werden ondernomen om vrouwen vanuit een f.t. achtergrond te scholen en te activeren in relatie tot de kerken. In 1991 is 't Spint opgeheven, omdat het project voorbij was.

Zo zijn er binnen de kerken, oecumenisch gezien, talloze kortlopende projecten, die na twee of drie jaar worden opgeheven. Vrouwen zien dit als een in feite niet onderkennen door de kerken van de enorme achterstand die vrouwen hebben opgelopen tijdens de afgelopen eeuwen enerzijds, maar dat nu, anderzijds vrouwen de gelegenheid niet wordt gegund binnen die kerkelijke ruimte zich te oefenen en veranderingen uit te proberen en die zo mogelijk te doen integreren in de kerken.

Heel wat jonge vrouwen hebben feministische theologie gestudeerd de laatste jaren. Ze krijgen vaak baantjes in kortlopende projecten en staan na twee drie jaar weer op straat. Ons Netwerk in Zuid Nederland zit er vol mee. Die vrouwen raken overwerkt, staan onder grote druk en voelen dat hun opdrachtgevers niet echt achter hen staan. Die vrouwen verdwijnen vroeg of laat naar het bedrijfsleven en houden de kerk absoluut voor gezien, of zij gaan hun deskundigheid aanwenden voor religieuze praktijken die niets meer met de kerken te maken hebben.

Ik kan u verklappen, dat wij als Netwerk Zuid Nederland van Vrouw-Geloof en Leven (VGL) voor oktober een afspraak hebben gemaakt met een man uit het bedrijfsleven, die ons komt helpen hoe wij binnen het bedrijfsleven sponsors kunnen vinden om ons werk te betalen, omdat de kerken ons geen vaste bodem onder de voeten bieden.

Zonder dat ik de vraag wil stellen vanuit ethisch-theologische kant in de zin van: hoe gaat de kerkleiding met haar gelovigen om, wil ik de vraag heel praktisch formuleren: hoe zuinig zijn de kerken op de helft van haar leden?